

Notat til Stiklestad-utvalget

Fra Professor Janne Haaland Matlary

Oslo, 20.11.2011

Markering av slaget på Stiklestads 1000 års jubileum – innspill

Kristendommens innføring i Norge har hatt en betydning som knapt kan overdrives. Dette er ikke «synlig» i det daglige i dette samfunnet, eller ellers i Europa, nettopp fordi kristne normer er så integrert i alle aspekter ved folks liv at de antar en «taken for granted»-karakter. Vi har heller ikke noe hedensk samfunn å sammenligne med. Dessuten kan vi ikke skille ut hva som er kristent og hva som er norsk historie; de lar seg ikke gjøre å 'destillere' det kristne fra resten i forhold til konkret historisk påvirkning.

Jeg vil i dette notatet ta for meg tre aspekter ved kristendommen som har direkte relevans for mitt eget fagområde, statsvitenskap, og forsøke å vise hvordan disse normene har helt sentral betydning for norsk politikk og jus i dag. Disse tre normene er **1) skillet mellom religion/kristendom og politikkens sfære; 2) likeverd/likestilling, og 3) menneskesyn/immaterielt menneskeverd.** Dessuten brakte 4) kristendommen **Norge inn i Europa.**

Etter en kort antydning av hvordan disse tre normene spiller sentrale roller i politisk og juridisk oppbygning i det norske demokratiet, vil jeg til slutt si noe om hvordan jeg synes dere bør utvikle dette i forbindelse med 1000-års jubileet. Selv om Norge er mye mer multikulturelt og multireligiøst enn noensinne nå – og mer sekularisert enn i tidligere tider – er det ingen motsetning mellom å feire sin kristne tradisjon og historie og disse fakta. Dessuten er de tre normene jeg snakker om, selvsagt ikke eksklusivt kristne – de gjenfinnes i mange andre religioner og filosofier i andre kulturkretser. Kristendommen foregir å si noe om hva et menneske er, rent generelt; som pave Johannes Paulus II alltid pleide å si; «the church is an expert in humanity».

St. Olav innførte kristenretten i Norge. Denne forbød **utbur** av syke barn og gamle, noe som representerte et radikalt skille med fortiden. Vi gikk fra et

menneskesyn basert på styrke og evne til selvoppholdelse og selvforsvar til å beskytte og hjelpe svake og syke. Videre forandret kristenretten synet på ekteskap fra å være en institusjon hvor kun mannen bestemte til en kontrakt hvor begge parter måtte gi sitt samtykke. Med kristendommen kom **likestilling mellom kjønnene**; noe som står i skarp kontrast til alle tradisjonelle patriarkalske samfunn og til en religion som islam. For det tredje innførte kristenretten **skillet mellom det verdslige og politiske** og det **spirituelle**. Kanonisk rett (kirkerett) ble gjeldende for menneskets åndelige og moralske liv, og den katolske kirkes syv sakramenter «dekker» dåp, konfirmasjon, ekteskapsinngåelse, skriftemål, sykesalving, eukaristien og geistliges stand (prestevielse, bispevielse). Hele livets sentrale personlige og familiale begivenheter var regulert av den kirkelige autoritet, mens det politiske liv fant sted på Tinget og i andre fora. Dette skillet er selvsagt doktrinært fra Nytestamentet av; «gi keiserens det som keiserens er og Gud der som Guds er», og selv om innføringen av kristendommen som statsreligion i 316 i Roma fører til en konstant sammenblanding av verdslig og spirituell makt gjennom alle århundre frem til rundt 1800 (Napoleon gjør ende på pavestatens makt), er det likevel et skille som videreføres i klostervesenet, kirkeretten og av kirken selv, stort sett. Igjen er det en kontrast til religioner som ikke har et slikt skille, mest tydelig islam.

Disse tre normene for organiseringen av et samfunn og for menneskets liv på jorden, i familien og privatsfæren med fører også at Norge blir en integrert del av Europa. Med dette mener jeg at vi blir direkte knyttet til Roma helt fra grunnleggelsen av erkebispesetet i Nidaros i 1153. Jurisdiksjonen for dette bispedømmet er meget stort, og det finnes korrespondanse mellom dets deler og Roma. (Her er en ide for jubileet å undersøke hva som finnes i Vatikanarkivet fra denne korrespondansen, her kan jeg være behjelpelig med tilgang).

Kirken med hovedsete i Rom har kontakt med Norges bispedømmer i alle saker som gjelder det spirituelle og rettslige ved dåp, ekteskap, begravelser, klerikale utnevnelser, men også eiendom, både bispedømmers og klostres. Det er stor kirketetthet i Norge og mange ordener, bl a finnes det flere hundre Olavskirker og alle de sentrale ordener er her, fra cisterciensere, benediktinere, Malteserordenen (min egen) til de som er nye på 1200-tallet, dominikanerene og fransiskanere. Disse har egne konstitusjoner og selvstyre med demokratiske valg – de første konstitusjoner som finnes overhodet utvikles av dominikanerne. Vi har derfor middelalderens pluralisme med mange kilder til makt og autoritet, og en direkte kontakt med resten av Europa. Vi inkorporerer normer for forskjellige typer beslutningsprosesser og har gjennom ordenslivets

mangfold miljøer som er opptatt av vidt forskjellige tematikker, som landbruk for de kontemplative ordener, diskusjon, forskning og undervisning hos dominikanerne, sykehusvesen hos malteserne, arbeid blant fattige i byene hos fransiskanerne, etc. Europeiske ideer importeres gjennom kirkeretten og klostervesenet og –skolene. Dette er en hvor Norge står på høyden av sin makt som land.

Norge blir del av det samme regelverket og der samme normene som gjelder alle andre land i Europa. Denne tette integrasjonen varte i 500 år. Reformasjonen i Norge ble innført som et dansk statskupp med ensretting og maktkonsentrasjon hos Kongen. Den europeiske pluralisme som hadde rådet i landet ble brutt, selv om katolske skikker fortsatte og motstanden mot det nye styret.

Forslag til markering:

All tolkning av historie må søke sannhet, ikke politisk korrekthet. Jeg frykter at man lett kommer til å underslå det spesifikt kristne ved en slik markering i frykt for å «støte» andre religioner eller sekulære i Norge. Men pluralisme og mangfold, tidens moteord, betyr jo at det finnes reelle forskjeller som også er permanente: islam er ikke kristendom, jødedom er ikke kristendom, etc. Ingen kan være «støtt» av dette? Da hadde vi ikke hatt forskjellige religioner.

Andre land og religioner har lang erfaring med multikulturalisme og – religion – f.eks. innfører Habsburgerne religionsfrihet i Sør-Øst Europa i 1645, med rettigheter for islam, jødedom, ortodoksi, lutheranere, kalvinister, katolikker. Det er så mye religiøs eksperimentering i denne regionen at det til og med dannes nye kirkesamfunn som unitarier. Jeg vil derfor advare dere mot å bli politisk korrekte av frykt for anti-kristne argumenter – disse vil komme uansett. Søk sannhet om historien, ikke noen 'nytolkning', slik dere skriver i innbydelsen. Bruk de beste historiske kilder, og vær ikke redd for å fortelle om hvordan kristendommen har preget europeisk og norsk politikk og jus. Her er skillet mellom religion og politikk helt sentralt, samt likeverd/likestilling, inkludert et immaterielle menneskesyn.

Konkret kunne jeg tenke meg spennende seminarer/analyser med historikere, filosofer, statsvitere, og jeg ville fremhevet middelalderens pluralisme og mangfold med hensyn til maktsentra (desentralisert makt, mange fellesskap og lojalitetsbånd). Dette er også Norges storhetstid. Vil også understreke at det

katolske Norge – som varte i 500 år – var det typisk nasjonale – reformasjonen kom som en fremmed okkupasjon. Dette fundamentale aspektet er helt fraværende i norsk bevissthet., som begynner med statskirken og som ikke kommuniserer at reformasjonen sentraliserte makten hos den danske kongen.

Hva med økonomer som belyser hvordan danskekongen konfiskerte eiendom over natten?

Konferanser eller seminarer om hver av de tre temaene jeg nevner over, samt om Norge i Europa.

Dette kan utvikles under denne headingen:

1000 år kristendom: 500 år katolsk, 500 år protestantisk

I 2030 har Norge vært nesten nøyaktig 500 år katolsk og det samme protestantisk. De første 500 katolske år ligger i tåka for de aller fleste nordmenn i dag.

Dessuten er det i dag omtrent ingen viktige teologiske forskjeller mellom lutheranere og katolikker, dette bør virkelig understrekes.

Videre bør dere utvikle hvordan det kristne menneskesyn ble det almene, dvs. det som vi gjenfinner i menneskerettighetene. Her er den store forskjellen mellom det hedenske, i dag det normale snart, som likestiller styrke, ungdom, friskhet og uavhengighet med menneskeverd. Det kristne menneskesyn som ikke tillater den sterkestes rett, er av helt sentral betydning for vår kultur og politikk – enn så lenge.

Logistisk bør Nidaros være det sentrale sted for markeringen; her er det viktig at Nidaros var et helt sentral t pilegrimsmål i middelalderen, Rom i syd, Santiago i vest, etc.

Jeg står gjerne til tjeneste med videre samtaler om dette.